

5. Рудик П.А. Психология. – М. : Учпедгиз, 1955. – С. 385.
6. Павлов И. П. Павловские клинические общества. – М., Т.1., 1965.
7. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика. – М., 1991. – 316 с.
8. Психология: словарь / под общей редакцией А. В. Петровского. – М., 1990. – 494 с.
9. Психологический словарь / под ред. В. Давыдова, А. Запорожца, Б. Ломова. – М., 1983. – 448 с.

ТКАЧЕНКО Т. В. Особенности учёта темперамента студентов в формировании их профессионально-творческого роста.

В статье рассмотрена проблема творческого роста и сценически исполнительской деятельности студентов музыкально-педагогического факультета. Учитывая специфику их будущей профессии, раскрыта сущность и особенности учета темперамента в работе с постановки голоса. Подбирая репертуар для выполнения в классе, на сцене, с первого курса мы учитываем особенности характера, эмоциональную направленность студента, его артистизм, способность к публичному выступлению, которое влияет на формирование его профессионально педагогической культуры.

Ключевые слова: темперамент студента, профессионально-творческий рост, факультет, репертуар.

TKACHENKO T. V. Features account of temperament of students in forming of their professionally-creative growth.

In article is considered problem of the creative growing and scenic исполнительскую activity student muziwwalkino-pedagogical faculty. Uchitivvaya specifics their future profession, raskrivta suvchnosti and particularities of the account of the temperament in work with stating the voice. Selecting repertoire for vivpolneniya in class, on scene, with the first course niv uchitivvayem particularities of the nature, змоціональну directionality of the student, his(its) артистизм, ability to public viVstupleniyu, which influences upon shaping his(its) professional pedagogical culture.

Keywords: temperament of student, professionally-creative growth, faculty, repertoire.

Цина А. Ю.
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА АДАПТАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Розглядаються результати дослідження адаптації першокурсників технологічно-педагогічних факультетів педагогічних ВНЗ до професійної підготовки в умовах її особистісної орієнтації. Аналізуються виробничо-технологічні, соціально-психологічні та особистісні елементи адаптації

Ключові слова: адаптація, професійна підготовка, особистісна орієнтація навчання.

Дослідження проблем особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів технологій має фундаментальну і прикладну складові. Фундаментальна складова сприяє визначенню переліку прогнозованих проблем професійного становлення особистості майбутнього вчителя, а також забезпечує пізнання концептуальних основ

особистісно орієнтованого функціонування емпірично встановлених освітньою практикою педагогічних технологій, застосуванню яких було дано теоретичне обґрунтування на основі результатів фундаментального дослідження. Прикладна складова стосується потреб практики професійної підготовки майбутніх учителів технологій і передбачає визначення можливостей ефективного застосування результатів попереднього фундаментального дослідження в процесі професійної підготовки.

Методологічною основою дослідження ефективності розроблених нами концептуальних підходів до побудови особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів технологій стали такі методологічні принципи [1, с. 49-50; 2]:

– *принцип конкретності істини* – передбачає розгляд процесу особистісно орієнтованої професійної підготовки з урахуванням конкретних умов системи освіти, навчального закладу, навчальної групи;

– *принцип причинності* – констатація рівня професійної готовності має свою причину і наслідок: одні і ті ж педагогічні технології за однакових умов формують однакові результати професійної підготовки; однакові ж результати можуть породжуватися у різних умовах різними педагогічними технологіями;

– *взаємозв'язок педагогічної теорії і практики* – проблеми особистісно орієнтованої професійної підготовки визначаються педагогічною практикою, розв'язуються у педагогічній теорії і застосовують отримані концептуальні підходи у практичній навчально-професійній діяльності;

– *студенто-центрована орієнтація процесу професійної підготовки* (за кредитною системою вищої освіти ЄКТС) на потреби і очікування особи, яка ґрунтується на: прозорості планування результатів навчання і навчального процесу (рівнів успішності); визнанні та підтвердженні кваліфікацій і навчальних програм, спрямованих на досягнення, прагнення і здібності осіб; сприянні мобільності студентів, надаючи особам, що навчаються, більшого вибору щодо змісту, способу, темпів та місця навчання; забезпеченні захисту та справедливого ставлення до осіб, що навчаються.

Далі розкриємо засоби і основні етапи реалізації зазначених методологічних принципів у вигляді програми і методики дослідно-експериментальної перевірки ефективності розроблених нами концептуальних положень особистісно орієнтованої навчально-професійної адаптації майбутніх учителів технологій. Проведена дослідно-експериментальна робота мала характер якісного педагогічного

дослідження, метою якого було розкриття процесу особистісно орієнтованої адаптації майбутніх учителів технологій до процесу професійної підготовки. Дослідження процесу і результатів адаптації проводилося в природній обстановці навчального процесу студентів технологічно-педагогічних факультетів восьми педагогічних ВНЗ України з переважно індуктивним аналізом отриманих даних. Якісне дослідження ефективності особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів технологій здійснювалося за такими етапами [1, с. 352]: 1. Ідентифікація складових особистісно орієнтованої професійної підготовки; 2. Ідентифікація учасників дослідження; 3. Формулювання гіпотези. 4. Збір даних. 5. Аналіз отриманих результатів. 6. Формулювання висновків щодо оцінки ефективності концептуальних основ застосування особистісно орієнтованої адаптації студентів.

Метою дослідно-експериментальної роботи стала адаптація першокурсників в умовах особистісно орієнтованої професійної підготовки. Під час експерименту була перевірена ефективність особистісно орієнтованого типу дидактичної взаємодії викладачів і студентів на початковому (перші 6 тижнів навчання) етапі професійної підготовки. Експериментально були перевірені основні організаційно-методичні умови реалізації особистісно орієнтованої спрямованості професійної підготовки майбутнього вчителя.

Зміст і організація дослідно-експериментальної роботи будувалися на вихідній гіпотезі про те, що переміщення центру уваги у професійній підготовці майбутніх учителів технологій з традиційного підходу, орієнтованого на викладача, на підходи, які задовольняють потреби і очікування студентів є можливим за умов постановки педагогічних технологій у центр розробки процесу професійної підготовки та надання майбутнім учителям більшого вибору щодо змісту, способів, темпу та місця навчання.

Експериментальне дослідження було спрямовано на перевірку ефективності адаптації першокурсників в умовах особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Чисельність викладачів і студентів, які були задіяні в експериментальному дослідженні, визначалася на підставі характеристики генеральної сукупності суб'єктів професійної підготовки 17 технологічно-педагогічних факультетів педагогічних ВНЗ України, з профільною спрямованістю по підготовці вчителів технологій. Чисельність студентів за технологічним напрямом підготовки у всіх навчальних ВНЗ України сягає до 5000 осіб. Значна чисельність популяції, її географічна розпорошеність

по всіх регіонах України ускладнює обстеження кожного елемента. Задовільність відображення властивостей генеральної сукупності обумовлена наявністю однакових шансів у всіх ВНЗ країни потрапити у вибірку, виходячи з добровільної участі і зацікавленості в експерименті.

Підвищення точності результатів експериментального дослідження забезпечувалася нами на підставі репрезентативності (подібності) вибірки, створеної з елементів генеральної сукупності. Подібність сформованої вибірки до генеральної сукупності обумовлена застосуванням методу стратифікованої випадкової вибірки, коли число студентів, вибраних для участі в дослідно-експериментальній роботі, визначалося за ознакою пропорційності до всієї генеральної сукупності.

Розмір вибірки також впливає на її репрезентативність. Розумне граничне значення об'єму вибірки студентів з усієї популяції педагогічних ВНЗ з технологічним профілем професійної підготовки нами визначено за розрахованою В. І. Паніотто відповідно до об'ємів генеральної сукупності і вибірки. Для генеральної сукупності в 5000 осіб вибірка повинна мати об'єм не менше як 370 осіб, що забезпечуватиме її репрезентативність з допуском 5% помилки [1, с. 142].

Створення стратифікованої випадкової вибірки дещо ускладнювалося існуючим об'єднанням студентів у кожному ВНЗ в академічні групи для професійної підготовки за напрямом технологічної освіти і неможливістю їх переміщення для створення однорідних експериментальних груп. Тому прості випадкові вибірки нами створювалися не з окремих студентів, а з вже існуючих академічних груп. Виходячи з того, що досліджувати педагогічні явища можна на вибірці об'ємом не меншим, ніж 30 елементів, а порівнювати властивості двох вибірок можна за умови що їх об'єми не менші за 50, для здійснення аналізу рівня адаптації першокурсників до навчання у кожному з восьми ВНЗ були вибрані по дві академічні групи.

Щорічно створювані з першокурсників вибірки підлягали обстеженням через 6 перших тижнів навчання. Таке лонгітудне дослідження мало на меті збір інформації про часові зміни в адаптації студентів до професійної підготовки під впливом її особистісної орієнтації.

З метою визначення рівня навчально-професійної адаптації майбутніх учителів технологій з 2008 року щорічно у жовтні здійснювався констатуючий моніторинг в середньому брали участь 380 студентів першого курсу. Розроблена для цього анкета містить виробничо-технологічні, соціально-психологічні та особистісні елементи адаптації [3, с. 84-86]. Використані в анкеті закриті запитання дали можливість виміряти інтенсивність оцінок першокурсниками особистісно-професійної адаптації

до умов професійної підготовки у ВНЗ. Відкриті запитання анкети давали можливість отримувати відповіді у вільній формі, виявляючи домінуючі думки і оцінки, проявляючи реакції на запитання без підказки можливих варіантів відповідей. Рівні ефективності адаптації першокурсників до навчального процесу у ВНЗ щорічно визначалися процентним підрахунком кількості студентів за оцінками позитивного ставлення до навчального закладу, власної обізнаності, щодо нових прав і обов'язків, труднощів і зручності навчального процесу, умов і режиму навчання, сприятливості навчальної атмосфери і ступеню підтримки з боку педагогічних працівників. Дослідження адаптації першокурсників мало на меті визначення динамічних і стійких складових їх навчально-професійної адаптації (рис. 1).

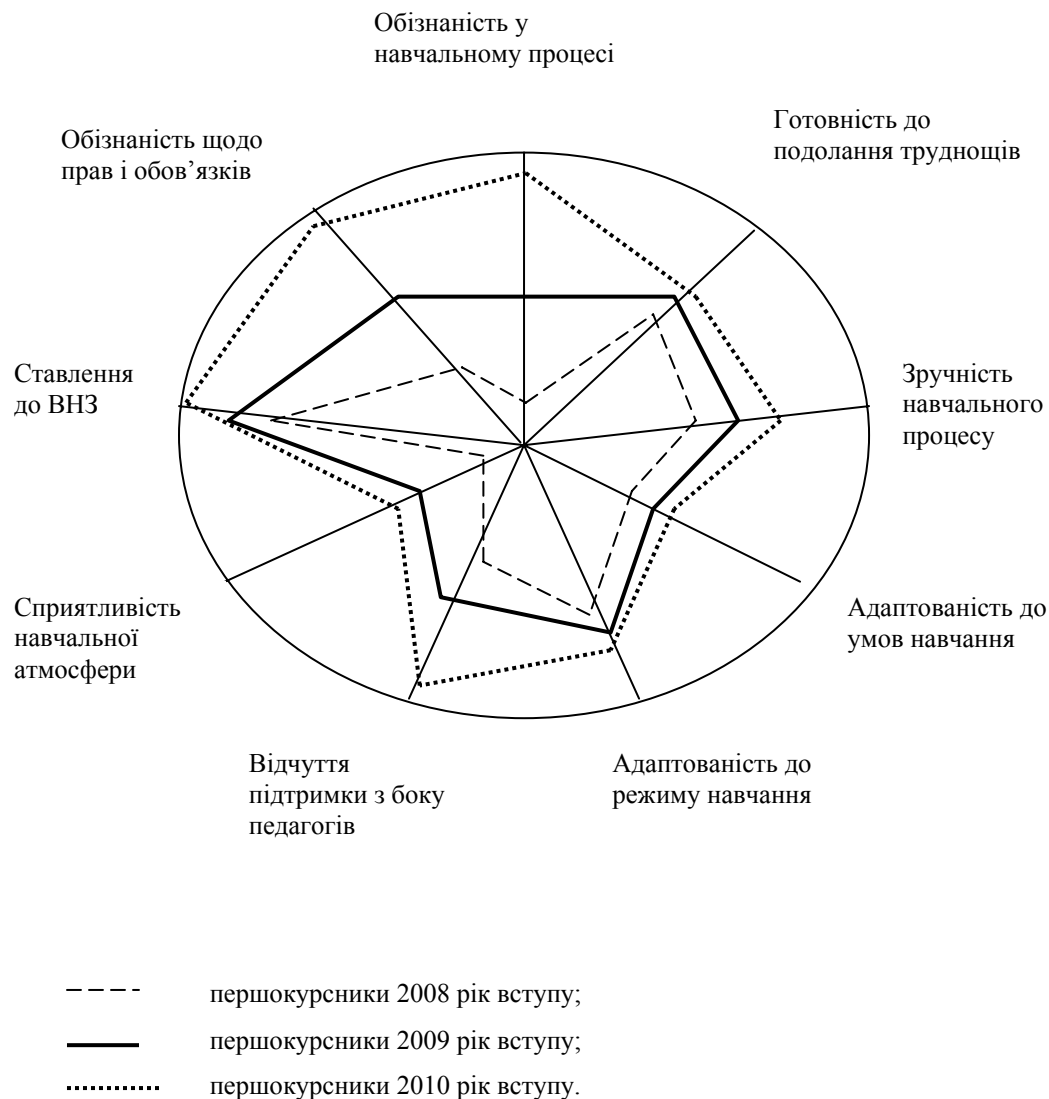

Рис. 1. Динаміка адаптації першокурсників на констатуючому етапі педагогічного експерименту

Виробничо-технологічний елемент адаптації визначав рівень

засвоєння студентами характерних умов і особливостей навчальної діяльності за такими об'єктивними показниками: характер навчальної діяльності, умови і режим навчання. Адаптація першокурсників до характеру навчальної діяльності за показником їх обізнаності з організацією навчального процесу мала зростаючу тенденцію в ході запровадження особистісно орієнтованої професійної підготовки – з 12% на початковому етапі у 2008 році і до 97% у 2010 році. Особистісна орієнтація навчального процесу, поява посади куратора курсу сприяли динамічній активізації інформаційно-ознайомлюючої роботи зі студентами. Майже половина студентів вказали на важкість отримання оцінок за накопичувальною 100 бальною шкалою ЄКТС, висуваючи перед більшістю першокурсників заробляння балів в ранг найголовніших проблем. Інша ж половина студентів висловили в анкетах свою прихильність особистісній орієнтації професійної підготовки, визначаючи появу можливостей зробити процес навчання зручним, покращення своїх оцінок упродовж семестру, більше приділяти увагу навчання, стабільності навчальної праці, звільнення у подальшому від необхідності складання екзаменів у разі набрання необхідної кількості балів.

На складність адаптації до умов навчання в університеті вказують щорічно від 55 до 65 відсотків першокурсників, посилаючись на розпач, нестачу часу на виконання навчальних завдань. Саме ці студенти потребують у першу чергу підтримки шляхом навчання індивідуальним прийомам ефективної самостійної навчальної діяльності на заняттях і в позааудиторний час.

Приблизно 25% першокурсників щороку незадоволені розкладом і режимом навчання, важко пристосовуючись на перших порах після школи до тривалості занять не 45, а 80 хвилин.

Соціально-психологічний елемент адаптації визначав ступінь включення особистості студента (як суб'єкта спілкування) в систему внутрішньогрупових стосунків, вироблення зразків мислення і поведінки, які відбивають систему цінностей і норм колективу, набуття, закріплення і розвиток вмінь і навичок міжособистісного спілкування в навчальному колективі. Адаптуючись до нового студентського колективу першокурсники традиційно вбачають в кураторах курсів аналогів класних керівників школи, поступово змінюючи свою думку про них як про осіб, що відповідають за підрахунок балів успішності серед студентів академічної групи на тих, хто покликаний скеровувати їх роботу та допомагати розібратися в тонкощах професійної підготовки. Якщо на початку формуючого експерименту у 2008 році підтримку у здійсненні професійної підготовки з боку викладачів і кураторів академічних груп зазначали 46% студентів, з боку директорів та

їх заступників – 24%, то починаючи з 2010 року вже майже 100% першокурсників визначали, що отримують таку підтримку з боку вказаних осіб. Визнання першокурсниками за три роки масового впровадження методики особистісно орієнтованої професійної підготовки сприятливості навчальної атмосфери зросло лише з 10 до 27%, що пояснюється несформованістю після перших шести тижнів занять студентських колективів, новизною для першокурсників освітнього середовища ВНЗ, яке повинно з часом стати для них тим освітнім простором, у якому вони почуватимуться впевнено і захищено.

Особистісний елемент навчально-професійної адаптації характеризується розумінням важливості навчально-професійної діяльності як для самого себе, так і для суспільства, знаходженням особистісних перспектив і професійного смислу. В ролі об'єктивних показників цього елемента виступає мотивація, характерологічні властивості сприймання самого себе, індивідуально-типологічні якості, самооцінка, рівень домагань, регуляція власної поведінки (інтелектуальна, моральна, вольова). Від 72 до 95% першокурсників оцінюють “образ” університету, в якому вони навчаються, як престижний навчальний заклад із солідною репутацією і високим рівнем викладання. Це можна пояснити скоріше не стільки впевненістю і обізнаністю першокурсників, скільки їх вірою і надією на те, що вони поступили на навчання саме в той заклад, який в майбутньому на високому рівня виправдає їх освітні очікування. Число осіб, обізнаних зі своїми правами та обов'язками як студентів має суттєву динаміку зростання за роки формуючого експерименту з 32 до 97%. Це, на нашу думку є наслідком відміченого в анкетах студентами майже вдвічі зростання за три роки масового впровадження методики особистісно орієнтованого професійного навчання психолого-педагогічної підтримки першокурсників. Задоволеність освітніми послугами, які надаються в межах професійної підготовки висловлювали щороку 41–45% першокурсників.

Отримані в результаті анкетування студентів дані застосовувалися для розробки плану початкових заходів з надання у професійній підготовці студентів особистісної спрямованості, а також для вибору і вирівнювання груп студентів-першокурсників. Групування студентів за рівнями ефективності навчальної адаптації здійснювалося на основі підсумкових середніх показників, визначеними за анкетами, які складали у 2008 році – 42%, у 2009 році – 55% і у 2010 році 72%, що свідчить про стійку позитивну динаміку зростання рівня адаптації першокурсників (див. Таблицю 1). Це відбулося внаслідок підсилення студентоцентрованої орієнтації діяльності ВНЗ за три роки масового впровадження методики особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Таблиця 1

Розрахунок середнього рівня навчальної адаптації першокурсників (%)

Складові адаптації			2008 р.		2009р.		2010 р.	
			Експериментальна група		Експериментальна група		Експериментальна група	
			Середній рівень	Середнє значення	Середній рівень	Середнє значення	Середній рівень	Середнє значення
1. Виробничо-технологічна	1.1. Характер діяльності	Обізнаність з навчального процесу	12	41,7	47,9	55,2	92,3	72
		Долання труднощів в отриманні оцінок	52,6		56,1		60,9	
		Зручність навчального процесу	48,8		55,1		63	
	1.2. Адаптація до умов навчання	32,8	39,8		45,1			
	1.3. Адаптація до режиму навчання	67,5	74,5		79,1			
2. Соціально-психологічні елементи	2.1. Відчуття підтримки з боку педагогів	46,3	60,8	91,1				
	2.2. Сприятливість навчальної атмосфери	11	22,9	31,6				
3. Особистісний елемент	3.1. Ставлення до ВНЗ	72,9	79,6	92,4				
	3.2. Обізнаність з правами і обов'язками	31,4	59,9	93,5				

Проведений упродовж 2008–2010 рр. педагогічний експеримент засвідчив ефективність психолого-педагогічних технологій особистісно орієнтованої професійної підготовки; організації дидактичної взаємодії викладача і студентів шляхом типізації цілісної педагогічної взаємодії двох суб'єктів; застосування закономірностей зміни провідних видів особистісно орієнтованої дидактичної взаємодії викладача і студентів у професійній підготовці; засобів особистісно-професійної адаптації майбутніх учителів.

Динаміка формування показників навчальної адаптації першокурсників до професійної підготовки підтвердила ефективність особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутнього вчителя технологій.

Подальша стадія формуючого експерименту передбачала використання впродовж трьох років моделі особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів технологій в умовах експериментальних груп педагогічних університетів та підчас курсів підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання. Наслідки діагностування склали підстави для застосування тих чи інших педагогічних технологій мотивації, розвитку, діагностики і корекції особистісно-професійного становлення майбутніх учителів на кожному етапі професійної підготовки

Використана література:

1. Волощук І. С. Педагогічне дослідження : навч. посібник / І. С. Волощук. – К. : Інформ. системи, 2009. – 390 с.
2. Довідник користувача Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС). – Брюссель, 6 лютого 2009 р. – 35 с.
3. Чайкіна Н. О. Організація внутрішнього моніторингу якості професійної підготовки фахівців в умовах кредитно-модульної системи навчання : наук.-метод. посіб. / Н. О. Чайкіна, О. М. Ніколенко. – Полтава : ПНПУ, 2010. – 112 с.

ЦЫНА А. Ю. Личностно ориентированная адаптация будущих учителей технологий к процессу профессиональной подготовки.

Рассматриваются результаты исследования адаптации первокурсников технологического педагогического факультетов педагогических вузов к профессиональной подготовке в условиях её личностной ориентации. Анализируются производственно-технологические, социально-психологические и личностные элементы адаптации.

Ключевые слова: адаптация, профессиональная подготовка, личностная ориентация обучения.

TSYNA A. JU. Personal orientation the focused adaptation of the future teachers of technologies to vocational training process.

Results of research of adaptation of first-year students of tehnologo-pedagogical faculties of high schools to vocational training in the conditions of its personal orientation are considered. Industrial-technological, socially-psychological and personal elements of adaptation are analyzed.

Keywords: adaptation, vocational training, personal orientation of training.